

SEPPO HENTILÄ

Mistä kiistellään, kun kiistellään Kekkoesta?

Professori Seppo Hentilä arvioi Juhani Suomen kahdeksanosaisen Urho Kekkonen elämäkertasarjan.

■ Juhani Suomi sai kahdeksanosaiseksi kasvaneen Urho Kekkonen elämäkerran valmiiksi parahiksi päähenkilönsä syntymän satavuotisjuhliin viime syksynä. Elämäkerran viimeiselle osalle, joka käsittelee Kekkonen valtakauden loppua 1976–1981, Suomi antoi nimen *Umpeutuva latu*¹. Otsikko kuvastaa sairastuneen presidentin viime vuosia mutta varmasti myös kirjoittajan omaa väsymystä ja huojennuksen tunnetta raskaan urakan päätyttyä. Mutta Kekkonen latu ei umpeudu, vaikka kuinka tuiskuttaisi. Kiistely hänen elämäntyöstään jatkuu, ja vaikka Juhani Suomi kirjoittaisi tämän jälkeen mistä aiheesta tahansa, hän on ja pysyy aina nimenomaan Kekkos-tutkijana.

Suomen kirjoitusprojekti eteni alusta lähtien aikataulussaan kuin juna. Työ alkoi vuonna 1982, jolloin oli kulunut vuosi Kekkonen erosta. Joka toinen syksy, vuodesta 1986, Suomi urakoi kirjamarkkinoille aina uudet 700–800 sivua Kekkoesta. Saavutus on pelkästään työmäärällä mitattuna sellainen, että sille ei ole helppo löytää vertaista suomalaisessa historiankirjoituksessa. Työn tuloksena syntyi lähes kuusituhatta sivua pe-

rustutkimusta Suomen poliittisesta historiasta 1930-luvulta 1980-luvulle.

Tarkoitukseni on tässä kirjoituksessa arvioida Juhani Suomen koko Kekkos-sarjaa, sen tutkimuksellista tasoa ja ammatillista laatua, tulkintoja sekä niistä käytyä keskustelua hieman laajemminkin, ns. suomettumiskiistaan liittyen. Kovin syvälle yksityiskohtiin ei lyhyessä katsauksessa tietysti päästä, ja suomettumiskiistaa koskevat havaintoni ovat vasta alustavia tulkintaehdotuksia, eräänlaisia koepalloja, jotka voi vapaasti ampua alas, varsinkin jos keksii tilalle parempia.

Harva historiateos on tässä maassa herättänyt yhtä laajaa kiinnostusta suuren yleisön keskuudessa kuin Suomen Kekkos-sarja. Elämäkerran eri osista käyty keskustelu lainehti kuumana ja arvosteluja ilmestyi kymmenittäin sekä päivä- että aikakauslehdissä.² Vähintään yhtä kiinnostavaa kuin se, mitä Kekkoesta kirjoitetaan, alkaakin olla jo se, miten hänestä kirjoitetaan ja mitä Kekkos-kiistat kertovat oman aikamme suhteesta lähimenneisyyteen. Menneisyysuhdettamme koskevan tutkimuksen tulee sel-

1. Juhani Suomi (2000) *Umpeutuva latu. Urho Kekkonen 1976–1981*, Helsinki: Otava, 837 s.

2. Elämäkertasarjan edellisten osien arvostelut Historiallisessa Aikakauskirjassa: *Myrrysmies 1936–1944* (Juhani Mylly, 'Juhani Suomen myrrysmies', 4/86, 306–307); *Vonkamies 1944–1950* (Ari Uino, 'Urho Kekkonen 'vaaran vuosina'', 4/88, 330–332); *Kuningastie 1950–1956* (Lauri Haataja, 'Perkele Suomi', 3/90, 259–261); *Kriisien aika 1956–1962* (Tuomo Polvinen, 'Idänsuhteet ongelmana', 1/93, 78–79); *Presidentti 1962–1968* (Lauri Haataja, 'Valtakunnan salaisuudet', 4/94, 358–362); *Taistelu puolueettomuudesta 1968–1972* (Mikko Majander, 'Taistelu Kekkoesta', 4/97, 378–380); *Liennytyksen akanvirrassa 1972–1976* (Seppo Hentilä, 'Kekkonen zeniitti', 1/99, 80–83).

Urho Kekkonen 1975. Yhtyneitten kuva arkisto. Kuva: Jorma Komulainen.

vittää, kuinka Kekosta ja hänen aikaansa koskevia historiantulkintoja käytetään, kuka niitä käyttää ja mihin tarkoituksiin. Tätä työtä varten on pantava pystyyn laaja tutkimusprojekti. Aika ei ehkä kuitenkaan ihan vielä ole siihen kypsä, annetaanpa veden jonkin aikaa virrata niin Vantaassa kuin Moskova-joessakin, ja käydään sitten kiinni 2000-luvun vaihteen suomalaisen historia-keskustelun vinoumiin ja kummajaisiin.

Juhani Suomen Kekkonen elämäkerta on presidentin omaistensa ja Otavan käynnistämä, siis lähtökohdiltaan periaatteessa 'prokekkoilainen' hanke. Urho Kekkonen oli herättänyt elämänsä aikana ristiriitaisia tunteita, häntä oli ihailtu ja inhottu, rakastettu ja vihattu – ja kaikkea siltä väliltä. Kun hänen pitkä valtakautensa päättyi, sen reaktion tapahtui heiluriliike, jossa vanhat, pinnan alla olleet kaunat purkautuivat rajusti esiin. Sairastuneeseen presidenttiin kohdistuneessa arvostelussa oli yllättävän paljon samaa raivokasta kekkosvastaisuutta, joka eli vahvana vielä hänen ensimmäisellä presidenttikaudellaan. Myös ns. Manu-ilmiö, joka nosti Koiviston vuoden 1982 vaaleissa presidentiksi, sai ainakin osittain tuulta purjeisiinsa vanhoista kekkoskaunoista, vaikka ei Koivisto niitä itse millään tavoin lietsunut. Mutta hän oli sentään rohjennut haastaa Kekkonen kieltäytyessään keuhkolla 1981 itsepintaisesti jättämästä hallituksen eronpyyntöä. Tästä tapauksesta Suomi otsikoi: "Koivisto se vasta pelasikin".

Neuvostoliiton hajoaminen 1990-luvun vaihteessa sinkautti suomalaisessa historia-keskustelussa heilurin vastakkaiseen ääri-asentoon siitä, missä se oli ns. yya-Suomessa ollut. Neuvostoliitto ja koko kommunistinen systeemi tuomittiin tuota pikaa suorastaan rikolliseksi ja joka tapauksessa perusolemukseltaan pahaksi järjestelmäksi. Kiistelyssä Suomen ns. suometumisesta polttopisteeseen joutui ennen kaikkea presidentti Kekkonen, jonka koko elämäntyön jotkut olivat valmiita näkemään osana Kremlin kavalia suunnitelmia Suomen suunnalla. Tässä tilanteessa Suomen Kekkos-hanke joutui tietenkin kaikkein kovimpaan röykytykseen, ja hänen teossarjaansa voidaan hyvin perustein pitää ns. suomettumiskiis-

tan napana, jonka ympärillä muu keskustelu on enemmän tai vähemmän pyörinyt.

Ammatilliselta kannalta Juhani Suomen työ kestää kritiikin oikein hyvin. Vaikka en kaikilta osin hyväksykään Suomen Kekkos-kuvaa ja -tulkintoja, hänen teossarjansa merkitys poliittisen historian perustutkimuksena on tunnustettava, eikä se ole vähäinen. Suorituksen arvoa lisää vielä se, että Suomi joutui suurimman osan tutkimusperiodistaan kyntämään lähes raivaamatonta maata, sillä 1950-luvulta lähtien poliittisen historian perustutkimus on vielä varsin ohutta ja aukkoista. Muutama teos toki on, mutta pääosin joudutaan turvautumaan pro gradu -tason suppeisiin oppinnäytetöihin.

Silmäys Juhani Suomen käyttämään lähdemateriaaliin osoittaa, miten valtavan urakan hän on tehnyt. Kekkonen omien papereiden ja ulkoministeriön arkistojen lisäksi Suomi on käyttänyt useita puoluearkistoja ja yksityiskokoelmia sekä haastatellut kymmeniä aikalaisia. Toisaalta hän valitsi sen linjan, että hän kirjoitti Kekkosesta pelkästään kotimaisten lähteiden pohjalta. 1970-luvulta ulkomaisia aineistoja ei tosin olisi ollut saatavillakaan. Mutta ei Suomi niitä käyttänyt silloinkaan, kun siihen olisi ollut tilaisuus, eli Kekkonen pääministerikauden ja ensimmäisen presidenttikauden osalta, jolloin Neuvostoliiton ja tärkeimpien länsimaiden arkistot olivat jo käytettävissä. Tältä osin Kekkos-kuvan täydentämisessä on vielä paljon työtä.

Itselläni on ollut tilaisuus katsella Kekosta ja suhtautumista häneen Yhdysvaltain ja molempien Saksojen papereista. Niiden perusteella voi sanoa, että Kekkos-kuvaa voisi paljonkin nyansoida ja monipuolistaa. Mielenkiintoista on nimenomaan ns. suomettumiskeskustelun osalta se, että amerikkalaiset tuntuivat 1960-luvulta lähtien luottavan Kekkoseen kuin vuoreen. Tätä he vakuuttelivat myös epäuskoisille liittolaisilleen, erityisesti Länsi-Saksalle, jonka näkemykset Kekkosesta olivat äärimmäisen kielteisistä ja perustuivat miltei yksinomaan hänen vastustajiltaan saatuun informaatioon. Amerikkalaiset uskoivat, että Kekkonen oli luja demokraatti, joka pyrki tekemään kaikkensa, jotta Suomesta ei tulisi kommu-

nistinen. Suurin epäilyksen aihe heille oli se, että he pelkäsivät Kekkonen kylmän sodan kriiseissä menettäneen uskonsa lännen apuun.

Juhani Suomen työtä ryyditti alusta lähtien kiistely hänen ns. ensiyön oikeudesta Urho Kekkonen arkistoihin. Aina ei tämäkään arvostelu ollut oikeutettua eikä tosiasioiden pohjautuvaa. Tutkijakollegoiden kateudestakin näissä puheissa oli kyse, vaikka ei kai Suomen urakassa varmasti mitään kadehtimista muutoin ollut. Suomella ei toki missään vaiheessa ollut yksinoikeutta Kekkonen kaikkiin papereihin. Se rajoittui Kekkonen päiväkirjoihin, jotka ovat suvun yksityisomaisuutta, mutta nekin ovat tietävästi kohta puoliin ilmestymässä Suomen toimittamina. Muilta osin UKK:n arkisto noudatti ulkopoliittisten asiakirjojen osalta aivan samoja pelisääntöjä kuin muutkin yksityisarkistot, eli aineiston saanti oli sidoksissa UM:n lupaan. Viime helmikuussa voimaan astunut asetus ulkopoliittisten asiakirjojen salassapitoajan lyhentämisestä pääsääntöisesti 25 vuoteen avasi tältä osin myös Kekkonen arkistot vuoteen 1976.

Elämäkertansa ensimmäisessä osassa *Myrrysmies* Suomi ei käyttänyt viitteitä lainkaan. Tämä herätti tutkijapiireissä aikamoisen haloon ja löi lisää löylyä kiistaan Kekkonen arkistojen käyttöoikeudesta. Suomi 'paransi tapansa' ja ryhtyi dokumentoimaan tekstinsä. Sen hän tekikin sitten todella pedanttisella tarkkuudella, mutta toteutusta ei voi hyvällä tahdollakaan pitää kovin lukija- eikä edes tutkijaystävällisenä.

Kuten sanottu, Suomi joutui perustutkimuksen puuttuessa kokoamaan esityksensä pienistä tiedonsirpaleista ja suoraan alkuperäislähteistä. Jos niistä jokaiseen olisi viitattu metodiopin sääntöjen mukaan joka kerta erikseen, elämäkerran joka osassa olisi monta tuhatta noottia. Suomi on tämän ongelman väistääkseen viitannut suhteellisen harvaksen mutta koonnut jokaiseen noottiinsa vastaavasti useita, jopa puoli tusinaa eri lähdettä. Kutsun Suomen viitteitä paremman puutteessa vaikkapa rypälenooteiksi. Viitseliäs lukija saa niitä tihrutessaan ja kirjan sivuja edestakaisin nootista tekstiin ja taas takaisin veivatessaan runsaasti arvokas-

ta informaatiota. Tekijän päättelyprosessin selvittäminen, eli se, mitä lähteitä käyttäen hän on mihinkin tulokseensa tullut, ei tällä tekniikalla onnistu kovinkaan helposti.

Suomen kirjoitustyyli on jouhevaa, asiallista ja päättely oivaltavaa. Teksti on täynnä sisäisiä jännitteitä, kysymyksiä, vastauksia ja tulkintoja, eikä esitys rajoitu pelkkään kuvailuun. Kirjojen väliotsikointi perustuu Kekkonen tokaisuihin ja voivotteluihin. Ne ovat sinänsä erinomaisen havainnollisia mutta eivät kovin lukijaystävällisiä. Tällaisinaan väliotsikot avautuvat monesti vasta tekstin lukemisen jälkeen, eikä se voi olla otsikoinnin tarkoitus. Nasakka sisältöön iskevä ja siitä olennaisen kertova otsikointi auttaisi lukijaa saamaan helpommin yleiskäsityksen teoksen rakenteesta. Niinpä tiettyjen erityiskysymysten, sanotaan vaikkapa Suomen Etyk-aloitteen löytäminen on aika hankalaa. Sen nimistä otsikkoa sisällysluettelosta on turha etsiä. Koko teossarjan käyttökelpoisuutta olisi parantanut myös huolellisesti laadittu asiahakemisto.

Erehtymätön Kekkonen?

Juhani Suomi on elämäkertasarjallaan asettanut Kekkos-tutkimuksen riman niin korkealle, että kestää vielä pitkään ennen kuin hänen 'Urho Kekkosensa' joutuu toden teolla tiedeyhteisön puntariin. Tarkoitin tällä lähtökohdiltaan kriittisempää ja ehkä vähän toisenlaisista näkökulmista operoivaa Kekkos-tutkimusta. Ennustan, että Suomen tutkimustulokset selviävät kokeesta kohtuullisen hyvin.

Ehkäpä painavin kritiikki Juhani Suomen teoksissa kohdistuu siihen, mitä kysymyksiä niissä ei käsitellä. Suomi tyytyy tapahtumien tarkkaan kuvaamiseen. Hän ei pohdi laajemmin esim. Suomen poliittisen kulttuurin luonnetta 1970-luvun alussa eikä Kekkonen osuutta sen luomiseen. Niinpä Juhani Suomen tekstistä ei löydy selkeää kannanottoa julkisuudessa vellovaan keskusteluun Suomen ns. suometumisesta. Arvaan, ettei Suomi kokonaan tämän ilmiön olemassaoloa kiistä, mutta ei siitä Kekosta hänen mielestään voida syyttää. Suomi onkin – ilmeisesti aivan tietoisesti – rakentanut Kekkosestaan lähes erehtymättö-

män. Jos politiikassa tapahtui virheitä, Kekkonen ei niitä tehnyt, syypäitä olivat aina muut, nuo 'onnettomat tunarit'.

Suomi ei ole muutoinkaan halunnut ottaa etäisyyttä lähteisiinsä eikä tuottaa tutkimukseensa Kekkosesta riippumattomia, ulkopuolisia kysymyksenasetteluja, toisia näkökulmia. On helppo ennustaa, että tähän kohtaan kriittinen Kekkos-tutkimus tulee aikanaan puuttumaan ja tästä Suomea varmasti myös asiallisin perustein arvostellaan.

Juhani Suomi sanoi itsekin jossain vaiheessa alkaneensa ymmärtää, että Kekkosesta viileän objektiivisesti kirjoittaminen on sula mahdottomuus. Mutta miksi pitäisikään, ja kuka 'viileitä' ja 'steriilejä' Kekkosen-kirjoja viitsisi lukea? Juuri se, että Kekkosesta kirjoittaminen herättää niin voimakkaita tunnelatauksia, tekee Kekkosen-tutkimuksesta sekä tieteellisesti että historiapolitiittisesti kiinnostavan ilmiön.

Vain mustaa ja valkoista, ei juuri muita värejä, ankaraa kiistelyä, äärimmäisyyksiä eikä mitään siltä väliltä – näinhän tähän mennessä käytyä Kekkosen-keskustelua voi luonnehtia. Käsiteltävät henkilöt, asiat ja tapahtumat ovat vielä niin lähellä ja elossa on runsaasti sekä Kekkosen lähipiiriin kuuluneita että itsensä tavalla tai toisella kaltoin kohdelluksi tuntevia aikalaisia, joten erivärisistä apologioista ei ole ollut puutetta.

Historioitsija Suomikin joutui valitsemaan puolensa, ja sen hän toi kirjoissaan sekä niistä käydyissä kiistoissa myös selkeästi esiin. Siksi juuri hän joutui Kekkoseen kohdistuneissa syytöksissä ensimmäisenä altavastaajan asemaan. Suomi otti haasteen urhoollisesti vastaan ja puolustautui sinnikkäästi, vaikka kritiikki ei kaikistellen pysynyt kohtuuden rajoissa, saati että se olisi perustunut tosiasioihin. Mutta ei Suomella oikeastaan mitään hätää ollut: hän selviytyi väittelyssä hyvin, koska hän oli Kekkosen-tutkijana kaikkia muita päätään pitempi.

Suomesta tuli joka tapauksessa Kekkosen-kiistoissa tahtomattaan asianosainen, mikä oli tietysti omiaan heikentämään hänen mahdollisuuksiaan toimia ns. puolueettomana asiantuntijana. Välillä elämäkerturi suorastaan provosoitui, samaistui kohteeseensa ja koki velvollisuudekseen puolustaa

Kekkosen mainetta ja kunniaa yhtä sinnikkäästi kuin kyseessä olisi ollut hänen oman.

Rintamakarkuruudesta Suomea ei totisesti voida syyttää. Kun presidentti Mauno Koivisto kolmisen vuotta sitten muistelmiensa julkistamisen yhteydessä arvosteli rajusti Kekkosta, Suomi haastoi Koiviston suurimman päivälehdessä yleisönosastossa julkiseen väittelyyn. Suomi ilmoitti edustavansa siinä henkilökohtaisesti Urho Kekkosta, koska tämä ei itse enää kyennyt puolustautumaan. Kaksintaistelutermein voisi sanoa, että päämiehen kaaduttua kalpaan tarttui sekundantti. Voin olla väärässä, mutta Suomen yllättävä presidenttivainajan housuihin hyppääminen oli ylilyönti, jollaisia taistelun tuoksinassa toisinaan sattuu. Nuorison suosimaa kielikuvaa käyttäen voisi sanoa, että Jussilta 'taisi mopo karata käsistä'.

Mallinsa näköinen Kekkonen

Urho Kekkosen elämätyötä koskevat historiantähtäykset ovat äärimmäisen ristiriitaisia. Voidaan perustellusti väittää, että nimenomaan Kekkonen oli lujin linnake itänaapurin vastaisessa torjuntataistelussa, sillä vain hän pystyi omalla auktoriteetillaan vaikuttamaan Kremlin johtomiehiin. Toisaalta yhtä totta on sekin, että Kekkonen käytti häikäilemättä idänsuhteittensa monopolia hyväkseen turvatakseen oman valta-asemansa, ja näin Kekkosen hallitsemistapa rämetti maamme poliittista kulttuuria pahasti.

Kun Suomi oli yya-sopimuksen sotilaiden artiklojen takia Neuvostoliiton vaikutuspiirissä tiukemmin kuin yksikään toinen länsimaa, Suomen tapaus kelpasi lännessä esimerkiksi siitä, kuinka suurvalta puuttuu pienen naapurinsa sisäisiin asioihin ja tämän itsenäisyydestä tulee kauko-ohjauksista ja puolinaista. Länsi-Saksassa levisi 1960-luvulla käyttöön termi 'Finnlandisierung', suomettuminen. Se merkitsi sananmukaisesti Suomen kaltaiseksi tulemistä. Samanlaisen kehityksen väitettiin uhkaavan myös muita länsimaita, jos ne antavat kommunistille ja Neuvostoliitolle liikaa periksi. Huipunsa tämä 'Finnlandisierung'-retoriikka saavutti 1960- ja 1970-luvun vaihteessa Saksan liittotasavallassa kristillisdemokraattisen

opposition arvostellessa Willy Brandtin ns. uutta idänpolitiikkaa.

Todellinen suomettuminen oli kuitenkin jotakin aivan muuta; se oli lähtöisin suomalaisista itsestään, ja tähän käyttöön termi oikeastaan kannattaisi kokonaan varatakin. Se oli suomalaisten vapaaehtoista sopeutumista itänaapurin todellisiin – ja varmasti myös kuviteltuihin – vaatimuksiin. Pahimmassa tapauksessa Neuvostoliiton hyvänä ystävänä esiintymällä ja sen tahtoon vetoamalla ajettiin omaa poliittista tai muuta etua. Käytäntö levisi puolueisiin, kansalaisjärjestöihin, tiedotusvälineisiin ja kulttuurielämään, ja siitä hyötyivät myös idänkauppaa tehneet 'punaiset vuorineuvokset'. Suomettumiskeskustelusta tutut termit 'maan tapa' ja 'Moskovan kortti' kuvaavat ilmiötä oivallisesti. Onneksi tätä suomettumisen kotikutoista ulottuvuutta ei lännessä täysin ymmärretty; siellähän kuviteltiin yksioikoisesti, että Neuvostoliitto on iso paha susi, joka yrittää hotkaista pienen ja viattoman Suomen.

Kun itänaapurin liehakoinnilla tavoiteltiin omaa etua, menettely oli moraalisesti tuomittavaa ja vastenmielistä. Koko aikakauden leimaaminen tässä merkityksessä suomettuneeksi on kuitenkin vailla perusteita. Suomen oli pakko tiettyyn rajaan saakka sopeutua Neuvostoliiton intresseihin, muuten idänsuhteemme olisivat olleet alituisessa kriisissä. Tätä isänmaan edun vuoksi tapahtunutta taipumista ei pidä sotkea suomettumiseen, vaan on herkeämättä ja tapaus tapaukselta tarkkailtava kumarruskulman astetta. Suometumisesta oli kyse silloin, kun se oli liian syvä ja palveli kumartajan tai rähmälleen heittäytyjän omaa etua.

Juhani Suomen Kekkonen oli kaiken keskipisteenä kuin hämähäkki verkkonsa keskellä. Hän puuttui kaikkeen ja kaikki vähänkin merkittävät asiat alistettiin hänen ratkaistavakseen. Kekkonen ura kohosi zeniittiinsä 1970-luvun puoliväliin mennessä, mutta jo 1972 presidentti sai ensimmäiset muistikatkokset, jotka säikäyttivät hänet pahoin. Testeissä saatu ja julkisuudessa rummutettu 40-vuotiaan fyysinen kunto oli näiden kohtausten kanssa pahassa ristiriidassa. Noihin aikoihin Kekkonen sairastui

myös kohtalokkaaseen korvaamattomuuden tautiin, mihin presidentin lähipiiri oli ainakin osasyylinen. Hän ei kelpuuttanut mahdollisista presidenttikandidaateista ainoatakaan seuraajakseen vaan kuvitteli maan ajautuvan turmioon ilman häntä.

Kun Kekkonen oli valtansa huipulla 1960–70-luvulla, hän loi Suomeen samanlaisen presidentiaalisen systeemin kuin Charles de Gaulle Ranskaan. Gaullismin tapaan Suomeenkin syntyi vanhat puoluerajat ylittävä kekkospuolue, joka levittäytyi yli koko poliittisen kentän. Erona oli vain se, että de Gaullen kannatus ei ollut lähellekään yhtä vahva kuin Kekkonen parhaimmillaan.

Poikkeuslakiaänestyksessä tammikuussa 1973 vain 28 kansanedustajaa äänesti Kekkonen virkakauden jatkamista vastaan. Jälkipolvien on ollut vaikea ymmärtää, miksi kansalaisilta vietiin äänioikeus. Juuri poikkeuslaista jäi tahra suomalaisen kansanvaltan kilpeen. Sellaiset selitykset kuin 'Suomi oli pakkotilanteessa' tai 'vaalin tulos oli joka tapauksessa ennakoita selvä' ovat huoноja verukkeita. Mutta yhtä lailla totta on sekin, että Kekkonen arvostelu tasavallan presidentin valtaoikeuksien häikäilemättömästä hyväksikäytöstä kääntyy väistämättä bumerangina myös kansan valitsemää eduskuntaa ja puolueita vastaan. Ei Kekkonen sellaista valtaa olisi saanut ellei poliittinen eliittimme ja viime kädessä Suomen kansa olisi sitä hänelle luovuttanut.

Myytti menestystarinasta

Katsottiinpa Suomen selviytymistä kylmäsodasta kummin päin hyvänsä, 1940-luvun lähtökohdista tai 1990-luvun lopputuloksesta, se oli kiistatta menestyksekkäs. Suomi selvisi paremmin kuin yksikään toinen Neuvostoliitolle sodan hävinnyt ja sen vaikutuspiiriin joutunut maa. Siitä ei tullut ns. kansandemokratia eli neuvostomallin mukainen kommunistinen yksipuoluediktatuuri. Päin vastoin juuri niinä vuosikymmeninä, jolloin Suomi oli Neuvostoliiton vaikutuspiirissä, se integroitui kauppapoliittisesti Efta- ja EEC-ratkaisujen kautta länteen ja siitä tuli pohjoismainen hyvinvointivaltio, jossa elintaso on yksi maailman korkeimpia.

Tällaiseksi 'loppu hyvin, kaikki hyvin'

-menestystarinaksi olen itsekin kirjoittanut Suomen sotienjälkeisen poliittisen historian. Tätä lopputuloksen tirkistysaukosta menneisyyttä apologisoivaa kekkoslaista historiankirjoitusta arvosteli *Suomen Kuva-lehdessä* noin vuosi sitten kaksi nuorta Kekkonen ajan ns. toisinajattelijoihin kiinnostunutta historioitsijaa, Vesa Häkkinen ja John Lagerbohm.³

Heille yya-Suomen historiaa koskeva kiistely on ennen muuta sukupolvikysymys, sillä suomettumisen ajan toimijat ovat heidän mukaansa nykyisiä vaikuttajia ja valtanpitäjiä, jotka ovat kääntäneet takkinsa käymättä läpi todellista itsekritiikkiä. He ovat halunneet unohtaa entisen uransa ja maailmankatsomuksensa poliittiset 'totuudet'. Nämä suomettajat pitävät yllä myyttiä menestystarinasta.

Länsimaisten arvojen ja demokratian puolestapuhujat (Tuure Junnila, Georg C. Ehrnrooth) leimattiin Kekkonen Suomessa äärioikeistolaisiksi hihhuleiksi. Häkkisen ja Lagerbohmin mielestä Suomi ei ollut sanan varsinaisessa merkityksessä demokratia, vaan "suomettumisen valhe, kansallinen itsepetos ja yhtä kaikki poliittisen moraalin lähes täydellinen romahtaminen" synnyttivät maahamme tilanteen, joka muistutti henkistä diktatuuria.

Kovaa puhetta pojilta, mutta mikä olisi ollut se oikea tai parempi vaihtoehto. Häkkinen ja Lagerbohm sanovat, että "moraalisemmalla sisäpolitiikalla Suomi olisi kehittynyt paremmaksi demokratiaksi säilyttäen kansallisen itsekunnioituksensa". Näin varmaan voi ajatella, mutta oleellista on, että niin voi tehdä vasta nyt, jälkeinpäin, kun pahasta on päästy. 30 vuotta sitten tuollaisia ajatuksia pälkähti vain harvoihin päihin, eikä niitä pidetty silloin kovin realistisina saati toteuttamiskelpoisina. Juuri tähän samaan liittyen on kyllä totta, että ns. toisinajattelijat ovat olleet oikeassa, mutta olivatko he sitä jo silloin? Eivät, he tulivat olemaan sitä vasta jälkeinpäin, sitten kun Neuvostoliitto oli romahtanut.

Historiakiistoissa ajaudutaan aina väistämättä ns. jossitteluun eli kontrafaktuaaliseen argumentointiin. Niinpä myös Häkkisen ja Lagerbohmin 'moraalisemmalle sisäpoliti-

kalle' rakentuva vaihtoehtoinen Suomi on ajatuskonstruktio, jota on mahdotonta tutkia historian keinoin, koska sitä ei ollut olemassa. Valitettavasti emme koskaan saa tietää sitäkään, mikä Suomen kohtalo olisi ollut, jos sillä olisi sellaiset johtajat, jotka eivät olisi, siis toisin kuin Paasikivi ja Kekkonen, tehneet itänaapurille minkäänlaisia myönnytyksiä.

Järjestettäisiinkö suomettumissyllisyysoikeudenkäynti?

Suomettumiskiistaan osallistuneista ei kukaan ole tainnut täysin torjua ilmiön olemassaoloa, mutta sen laajuudesta, kumarruskulman asteesta ja siitä, ketkä siihen syylistyivät, väitellään rajusti. Arkistojen avautuminen ei ole tuonut ratkaisua kiistoihin vaan pikemminkin lisännyt niitä. Kansalaiset ovat syystäkin ymmällään, kun pääosin samoja lähteitä käyttäneet tohtorit, dosentit ja professorit esittävät täysin vastakkaisia tuloksia.

Juhani Suomen haastaja, kiistakumppani ja täysin vastakkaisen Kekkos-kuvan laseeraaja Hannu Rautkallio on useissa kirjoissaan todistellut, kuinka Urho Kekkonen koko poliittinen ura, niin valtaannousu kuin vallassa pysyminenkin, perustui hänen häikäilemättömään yhteispeliinsä korkeimman neuvostojohdon ja KGB:n kanssa. Rautkallion mukaan Kreml tuki kaikissa käänteissä nimenomaan Kekkostä, koska hänen kauttaan Neuvostoliitto katsoi voivansa parhaiten turvata omat poliittiset ja taloudelliset etunsa Suomessa.

Päätös Porkkalan palauttamisesta syksyllä 1955 oli tarkoitettu pohjustamaan Kekkonen tietä seuraavana vuonna presidentiksi. Lokakuun lopussa 1961 puhjennut noottikriisi oli Kekkonen etukäteen tilaama, ja hänen neuvottelumatkansa Novosibirskiin oli pelkkä lavastus, jotta Kekkonen saataisiin näyttämään suomalaisten silmissä isänmaan pelastajalta. Kremlin luoma "Laboratorio-Suomi", joka on Rautkallion erään kirjan nimenäkin, tarkoitti sitä, että Neuvostoliitto salli ikään kuin koemielessä senkin, että Suomi integroitui kauppapoliittisesti länteen ja rakensi pohjoismaisen hyvinvointivaltion. Tämä tosin lujitti Suomessa demo-

kratiaa ja heikensi kommunistisen vallankumouksen mahdollisuuksia, mutta oli sallittua, koska sekin kuului osana Kremlin kapitalismia tutkivan pikkuisen Suomi-nimisen laboratorion tutkimusohjelmaan.

Kekkonen oli tunnetusti tiedustelun ammattilainen. Hänellä oli 1940-luvun lopulta lähtien jatkuvat yhteydet KGB:hen. Tämä normaalin diplomatian ulkopuolella toiminut kanava perustui Neuvostoliiton järjestelmään oli sitä paitsi erittäin tehokas. Kekkonen seuraaja Mauno Koivisto ei suinkaan lopettanut KGB-kanavan käyttöä tietolähteenään ennen kuin Neuvostoliitto hajosi. Jos vastapuoli näiden kosketusten pohjalta nimesi Kekkonen tai jonkun muun 'agenttikseen', ei se missään nimessä todista sitä, että nämä olisivat sellaisia olleet, eivät ainakaan siinä merkityksessä, jota sanalla agentti ymmärretään. Sen perusteella, mitä olen itse tiedustelu- ja vakoiluaineistoja luenut, olen huomannut, että ne ovat yhdessä suhteessa lyömättömiä, nimittäin omien saavutusten liioittelussa ja ylempien esimiesten liehittelyssä.

Ja sitä paitsi, miksi KGB-loikkareiden kertomuksiin pitäisi nyt luottaa, niin kuin Rautkallio tuntuu tekevän? Henkensä hädässä ja tehdäkseen itsensä tärkeiksi uusien isäntiensä silmissä he muutenkin sepittivät mitä mielikuvituksellisimpia tarinoita.

Joka tapauksessa suomettumiskiistan rajuus osoittaa, että meillä on selvästi tarvetta jonkinlaiseen yya-kauden revanssiin. Tuosta ajasta on jäänyt ainakin osalle suomalaisista trauma, joka vaatii käsittelyä. Leikitäänpä, että eduskunta säätäisi suomettumisrikoksia koskeva lain. Syyllisyysasteikko ja tuomiot voisivat näyttää esimerkiksi seuraavalta:

- Itsesensuuri, vaikeneminen, silmien ummistaminen Neuvostoliiton ongelmilta, mutta ei hyötymistarkoituksessa – Teko on tehty erittäin lieventävien asianhaarojen vallitessa. Juttu voidaan painaa villaisella, jos tekoon syyllistynyt kykenee todistamaan, että on kuitenkin mielessään tai luotettavassa seurassa kritisoinut Neuvostoliittoa.

- Neuvostoliiton ja kommunistisen järjestelmän avoin liehakointi ja mielistely, mutta ei hyötymistarkoituksessa – Teko on

tehty lieventävien asianhaarojen vallitessa. Syyllisen on kaduttava julkisesti menettelyään ja vannottava, ettei hän enää liehako mitään muutakaan ideologiaa edustavaa järjestelmää. SKP:n jäseniä ei voitaisi tästä syyttää, koska tällainen kuului heidän maailmankatsomukseensa.

- Poliittinen, taloudellinen tai muu hyötyminen siitä, että on voinut esiintyä Neuvostoliiton erityisen hyvänä ystävänä ja Moskovan terveisten välittäjänä – Teko on tehty raskauttavien asianhaarojen vallitessa. Tuomio voisi olla vaikkapa määräaikainen karkotus maaseudulle tai tuotantoon, niin kuin Neukkulassa ja Derkkulassa oli tapana.

Leikki leikkinä, mutta totta toinen puoli – ja kahdessakin merkityksessä. Kärkkäimät Kekkonen ja yya-Suomen arvostelijat-han ovat vaatineet ainakin puolivakavissaan jonkinlaista tribunaalia tai 'totuuskomissiota', jossa suomettumisrikoksiin syyllistyneet poliitikot ja muut 'itäblokin hännystelijät' joutuisivat julkisesti vastaamaan teoistaan ja heille luettaisiin ainakin moraalisia tuomioita.

En pidä ajatusta totuuskomissiosta monestakaan syystä hyvänä. Se on omiaan pönkittämään sellaista harhakäsitystä, että kiistelystä historiasta muka olisi löydettävissä yksi ainoa, oikea ja lopullinen Totuus. Tribunaali tuomitsisi sen perusteella syylliset kuin oikeusistuin ikään ja asia olisi sillä hoidettu. Ikävä suomettumistrauma häviäisi meitä painamasta ja voisimme taas nukkua yömmе rauhassa. Näinhän historiantutkija ei voi ajatella eikä toimia. Menneisyysuhteeseen liittyvät traumat syntyvät juuri siksi, että kiistatonta ja useimpien hyväksymää Totuutta ei ole löydettävissä, vaan tapahtumasta voi olla eri ihmisillä aivan vastakkainen käsitys. Jo pelkästään tämä tekee totuuskomissiosta määritelmänomaisesti mahdottoman ja käytökelvottoman.

Ryssävihan kolmas aalto

Elämme Neuvostoliiton hajoamisen ja kommunismin kukistumisen jälkeen vielä aiko-

3. Vesa Häkkinen ja John Lagerbohm 'Myytti menestystarinasta', *Suomen Kuvalehti* 15/2000, 61–65.

ja jälkeen vedenpaisumuksen. Katselemme yya-Suomen aikaa tuon mullistuksen läpi jälkiviisain silmin, tietoisina siitä, kuinka itänaapurimme kävi. Eikä jälkiviisaudesta toisesti ole ollut 2000-luvun vaihteen suomalaisissa historiakiistoissa pulaa.

Olen miettinyt pääni puhki, mistä vimmia Kekkonen elämäntyötä ja koko hänen aikakauttaan kohtaan oikein johtuu. En ole parempaakaan selitystä keksinyt kuin sen, että kaiken taustalla on ryssävihän uusi nousu, kun itänaapuri on taas välistä heikko eikä pysty meitä mitenkään uhkaamaan. Eli jotenkin näin se menee: koska kommunismi, Neuvostoliitto ja – niin kuin taas on lupa sanoa – ryssä, olivat pahoja, ja koko neuvostojärjestelmä oli perimmältä olemukseltaan rikollinen, sen kanssa sopuillut Kekkonenkin oli paha. Samaa sakkia olivat häntä myötäilleet pikkukekkokset ja muut perässähiihtäjät. Näin tuntuvat ajattelevan sekä takinkääntäjät että se osa nuoresta polvesta, joka jostakin syystä tuntee tarvetta edellisen sukupolven rökittämiseen.

Kun Neuvostoliitolle ja kommunismille kymmenkunta vuotta sitten kävi niin kuin kävi, eikä niitä enää tarvinnut pelätä, monet huokaisivat Suomessakin helpotuksesta. ”Ähäkutti, kyllähän me tämän tiesimme jo pitkään, mutta onneksi meillä ei sentään ole asian kanssa mitään tekemistä.” Tämä oli tyypillinen takinkääntäjän repliikki; parasta on unohtaa, tekeytyä tietämättömäksi tai liittyä syyttelijöiden sankkaan kuuroon. Jotkut entiset Neuvostoliiton ystävät alkoivat kommentoida lähihistoriaamme kuin olisivat itse 20–25 vuotta sitten asuneet jollakin muulla planeetalla kuin Telluksella.

Monet yya-Suomessa taustalle jääneet tai sivuun työnnettyt aiheet ja asiat nousivat 1990-luvun historiakeskustelussa uudestaan esiin. Vaadittiin julkista arvonalautusta Moskovan välirauhansopimuksen nojalla 1944 kielletyille järjestöille, kuten suojeuskunnille, Lotta-Svärdille, AKS:lle, IKL:lle ja aseveliliitolle. Niin ikään vaadittiin, että syksyllä 1944 Neuvostoliiton miehityksen varalta aseita kätkeneiden upseerien ja vuonna 1946 sotaan syyllisinä tuomittujen kahdeksan sota-ajan valtiollisen johtajamme rangaistukset mitätöitäisiin jälkikäteen.

Minunkin mielestäni puna-armeijan hyökkäyksen pysäyttäminen Karjalan kannaksella kesä-heinäkuussa 1944 pelasti Suomen itsenäisyyden. Mutta siihen ei suomalaisten sotauho ole pysähtynyt: me emme voittaneet vain talvisotaa vaan oikeastaan myös jatkosodan. Urhoollisia suomalaisia vastassa olivat lukumäärältään ylivoimaiset mutta taistelutaidoiltaan surkeat venäläiset. Useimmat rintamamiehet eivät varmasti ole tätä mieltä. Mutta pysäytetäänpä tähän: väitän, että tällaista kuvaa viime sodista nykynuorisolle kuitenkin tarjotaan. Kun Venäjällä nykyään menee surkeasti, ei mikään ole niin helppoa kuin kohottaa omaa itseuntoaan räikeällä venäläisvastaisuudella ja ryssävihalla, joka ääritapauksissa lähentelee rasismia.

Elämme jälleen samantapaista ryssävihän huippusuhdannetta kuin sortovuosina ja vuoden 1918 jälkeen. Tätä uutta venäläisvihän aaltoa kuvastaa myös Kekkonen elämäntyön ja koko hänen aikakautensa leimaaminen epäilyttäväksi ryssään hännystelyksi. Yya-Suomen sopeutumista Neuvostoliiton suurvaltaintresseihin pidetään tästä näkökulmasta rikollisena ja vähintäänkin moraalisesti tuomittavana. Kekkonen ajan mustamaalaaminen voidaan tulkita myös yritykseksi pyytää jälkeinpäin anteeksi suomettumisen syntiä, josta lännessä meitä kylmän sodan aikana arvosteltiin, jotta me nyt kelpaisimme ’oikeiksi eurooppalaisiksi’. Tämä on outoa, koska lännessä Suomen selviytymistä kylmästä sodasta pidetään yleisesti suurena arvossa. Miten päin se taas olikaan? Kun itään pyllistää, niin länteen kumartaa.

Historiasta kiistellessä helposti unohdetaan se, että keskustelua käydään tässä ja nyt, tämän päivän arvoilla ja asenteilla sekä sillä järjellä, joka tällä hetkellä on käytettävissä. Toisin sanoen historiakeskustelumme sävyt heijastavat ennen kaikkea omaa aikaamme ja ovat osa tällä hetkellä vallitsevaa poliittista kulttuuria. Mistä siis oikeastaan kiistellään, kun kiistellään Kekkosesta? Ilman muuta Kekkosella lyödään sitä sukupolvea, joka oli vastuussa idänsuhteistamme vaikeina aikoina 30–40 vuotta sitten. Syytösten kohteeksi joutuneet vetoa-

vat yhtä lailla historiaan ja koettavat todistaa, että silloin oli pakko menetellä juuri niin kuin meneteltiin, ja lopputulos oli joka tapauksessa erinomainen.

Viittauksilla yhteistyöhön Kremlin kanssa halutaan luoda sellainen vaikutelma, että tuon ajan vastuulliset suomalaiset syyllistyivät rikolliseen ja epäisänmaalliseen toimintaan ja loukkasivat maamme perustuslakiin sisältyviä demokraattisia arvoja. Suomettumista tai Kekkos-ta koskevan tieteellisen tutkimuksen kanssa tällä on vähän tai tuskin mitään tekemistä. Kyse on menneisyyttä koskevien väitteiden ja käsitysten käytöstä tämän päivän politiikan tarpeisiin. Yksi näistä tarpeista on ilmiselvästi jonkinasteinen nationalistinen revanssi, jolla puretaan ns. suomettumisen aiheuttamia sielunvammoja.

Kiistely Urho Kekkosen elämäntyöstä ja Suomen suometumisesta varmasti vain kiihtyy lähivuosina. Tähän mennessähän Moskovan arkistoissa ei kukaan ole päässyt juuri noottikriisiä pitemmälle. 1960- ja 1970-lukujen asiakirjat odottavat siellä iskemättöminä paljastajaansa. Uusia sensaatioita tulee esiin, ja keskuudessamme elää useita entisiä KGB:n agenteja, jotka ovat itse siitä vielä onnellisen tietämättömiä.

Miksi Kekkos-tutkimus ei ole seksikästä?

Yksi lähihistoriaa koskevan keskustelun suuria paradokseja on se, että Kekkonen ja suomettuminen kiinnostaa tavattomasti mediaa ja suurta yleisöä, sekä aitoja historian harrastajia että niitä, jotka eivät juuri muuta lue kuin lööpit R-kioskin seinästä. Sen sijaan monet nuoren polven tutkijat tuntuvat aihepiiriä ylenkatsovan.

E erityisen hyvin myyvät ns. paljastukset, joita yhden dokumentin dosentit Moskovasta medialle kantavat. Julkaisukynnyksen ylittävät tosin vain huonot uutiset, sen lajin sensaatiot, joissa on ollut tavalla tai toisella kyse Kekkosen, kommunistien ja Kremlin yhteisistä salahankkeista isänmaaparkamme päänmenoksi. Mikä tahansa vähänkin tällaiseen viittaava menee mediasa läpi, eikä edes ns. laatukustantajilla näy olevan minkäänlaista kontrollia sen suhteen, kestävätkö dosentti XYZ:n todistelut

minkään valtakunnan tieteellistä kritiikkiä.

Kaikki on yhtenä mylläkkänä; täysin tuulesta temmattujen sepitelmien ja kriittisen tutkimuksen erottaminen toisistaan on vaikeaa ja vaatii äärimmäisen suurta ammattitaitoa ja asiantuntemusta. Tästä ei suinkaan pidä syyttää yksin toimittajia vaan yhtä lailla halpahintaisen julkisuuden perässä laukkaavia tutkijoita. Ehkäpä tästäkin syystä monet nuoren polven tutkijat ovat perin juurin kyllästyneitä 'kekkosiin ja nooteihin'. Kekkos-tutkimus ei ole seksikästä, akateemisesti muodikasta eikä hienoa. Se on 'vanhanaikaista, perinteistä poliittista historiaa' ja kaiken kaikkiaan matalaotsaista puuhaa. Akateemisten muotien perässä hiihtäjät ovat totisesti saaneet suometumisesta itselleen mainion lyömäaseen, varsinaisen Moskovan kortin. Ehkä onkin turvallisempaa piiloutua parin kolmen ulkomaalaisen muotigurun helmoihin kuin koettaa ajatella ihan itse.

Typerää, en muuta virka. Pitääkö Kekkonen, valta, korkea politiikka, kansainväliset suhteet, jne. todella jättää mediamaakareille ja 'vanhanaikaisen' poliittisen historian edustajille? Valoa kaivattaisiin totisesti tähän pimeyteen. Minusta jo vain tapa, jolla kekkosista ja nooteista meillä nykyään kiistellään, on todella seksikäs aihe. Menneisyysuhteen poliittisuutta, historiapolitiikkaa ja -kulttuuria on sitä paitsi problematisoinut moni viisas ulkomaangurukin, ettei asian luulisi siitäkään kiikastavan.

Minusta Kekkos-tutkimuksen, jota käytän tässä yleisnimenä puhuessani Suomen yhteiskuntahistoriallisesta tutkimuksesta 1950-luvulta 1980-luvulle, tulisi edetä kahdella toistensa kanssa alituisessa dialogissa olevalla ulottuvuudella. Tarkoiton näillä ulottuvuuksilla sekä normaalia perustutkimusta että historiapolitiittista tutkimusta. Tällä hetkellä tilanne on edellisenkin osalta aika surkea. Tuntemme varsin huonosti sotien jälkeisen ajan ns. sisäpolitiikkaa, kaikkea sitä, mitä puolueissa, etujärjestöissä, hallinnossa, koko poliittisessa kulttuurissa tapahtui. Jos halutaan päästä perille ns. suometumisilmiöstä, ei sen selvittämiseksi tarvitse Moskovan arkistoihin mennä. Sehän tapahtui täällä, meillä Suomessa. Kai se niin päin oli, että suomalaiset suomettuivat; tus-

kin Kekkonen sentään onnistui Kremlin väkeä kovinkaan paljoa suomettamaan, vaikka tätäkin asiaa mieltisin myös näin päin.

Historiapolitiittinen Kekkos-tutkimus pureutuisi menneisyysuhteemme poliittisuuteen 2000-luvun vaihteessa. Siinä olisivat keskeisiä lähteitä niin Juhani Suomen kirjat kuin kaikki muutkin lähihistoriamme esitykset, koko juupas eipäs -kinastelu laidasta laitaa sekä tietysti arrogantti akatemismi, jonka mukaan Kekkos-tutkimus ei ole mistään kotoisin. Myös Rautkallion tuotanto nousee tässä valossa vielä arvoon arvaamattomaan.

Varmuuden vuoksi on kai vielä sanottava, että historiapolitiittisen tutkimuksen kohteena olisivat oman aikamme eri suuntiin kallellaan olevat menneisyyskäsitteet ja niiden taustalla olevat motiivit ja tarkoitukset. Kysymys kuuluu, ketä lyödään, kun Kekkosta lyödään ja missä tarkoituksessa, ja tietysti aivan yhtä lailla, ketä puolustellaan, kun Kekkosta puolustellaan. Ja johonkin väliin pitäisi myös ns. tieteellisen Kekkos-tutkimuksen mahtua, vaikka en usko, että se voi vielä pitkään aikaan vapautua tarkoitushakuisista tai muuten vain jonnekin suuntaan vinoista kysymyksenasetteluista. Mutta miksi sen pitäisikään niistä vapautua? Juuri siinä, että tämä ei ole mahdollista, vaikka kuinka koettaisimme, piileekin Kekkos-tutkimuksen syvin viehätys.

JYRKI PAASKOSKI

Suurmiehet ja Suomen historia

Fil. tri Jyrki Paaskoski esittelee uusinta Suomen hallitsijoita käsittelevää kirjallisuutta ja cd-rom-tuotantoa.¹

■ Suomen Historiallisen Seuran (nyttämmin Suomalaisen Kirjallisuuden Seuralle siir-

tyneen) *Kansallisbiografia*-hankkeen Suomen valtionpäämiehiä ja heidän puolisoitaan koskevat elämäkerrat julkaistiin CD-ROM-muodossa Henkilöhistorian päivien yhteydessä Tieteiden talossa Helsingissä syksyllä 1998. Rompussa on kaikkiaan 141 elämäkertaa, joista huomattava osa on tosin vain parin sivun mittaisia katsauksia. Elämäkertoja on visualisoitu yli 400 kuvalla, historiallisilla kartoilla sekä ääni- ja elokuvanäytteillä. Romppua on tähän mennessä arvioitu lähinnä sen teknisten ominaisuuksien, kuvien, karttojen ja äänen perusteella, mutta itse elämäkerroista ei huomiota ole juuri esitetty.

Kansallisbiografian toimituskunnan puheenjohtajana on ollut prof. Matti Klinge ja toimituksesta ovat vastanneet dos. Anneli Mäkelä-Alitalo (Ruotsin aika), dos. Markku Tyynilä (autonomian aika) ja dos. Martti Häikiö (tasavallan aika). Vuonna 1993 aloitetun Kansallisbiografia-hankkeen tavoitteena on kerätä 6 000 pienoiselämäkertaa vuoteen 2000 mennessä. Internet-sivujen ohella hallitsija-romppu on ollut hankkeen päätuote, jolla on esitelty tulevaa Kansallisbiografia-kirjasarjaa. Julkaistuihin elämäkertoihin voi käydä tutustumassa Kansallisbiografian verkkojulkaisussa, joka löytyy osoitteesta www.kansallisbiografia.fi.

SanomaWSOY-konserniin kuuluva Weilin+Göös on lähtenyt kilpasille SHS:n/SKS:n kanssa samoille elämäkertamarkkinoille julkaistessaan professori Päiviö Tommilan johdolla yksiosaisen *Suomen hallitsijat* -teoksen. Se on jatkoa vuosina 1995–97 ilmestyneelle viisiosaiselle *Kansallisgalleriale*, johon sisällytettiin 250 merkittävän suomalaisen elämäkerrat. Idea hallitsija-elämäkerroista lanseerattiin kustantajan julkaistessa viisiosaista *Tasavallan Presidentit* -sarjaansa (1992–94) viime vuosikymmenen puolivälissä. Weilin+Göösin hallitsija-kirjan ulkoisissa puitteissa ei ole säästelyä. Komea nahkaselkäinen sidos, korkealaatuinen silkkipaperi, taidokkaasti valitut kuvat ja WSOY:n nelivärikoneiden upea painojälki houkuttelevat lukijaa tarttumaan kirjaan, joskin noin 600 markan hinta saattaa vaikuttaa ostopäätöksiin. Kirjan toimituskuntaan ovat Tommilan lisäksi kuuluneet dos. Seppo Aalto,